

Králiky v 20. storočí – Prvá svetová vojna

(pokračovanie z minulého čísla)

Významnejšie zmeny v súvislosti s poľnohospodárskou výrobou sa ale udiali v agrotechnike (výkonnejšie poľnohospodárske náčinie, jednoúčľové stroje, umelé hnojivá, nové kultúry – napr. vo väčšom rozsahu sa začali pestovať ľadník, krmná repa, mak a zelenina aj na odpredaj), čo podporovala vláda, politické hnutia (najmä agrárna strana), rôzne občianske združenia a spolky. Poľnohospodári dostávali tzv. subvencie – nenávratné podpory, mali možnosť získavať investičné úvery, rozvíjala sa osveta zameraná na zefektívňovanie výroby a pod. Rastlinná výroba na Králikoch bola limitovaná klimatickými podmienkami (napr. v r. 1934 nepršalo celú jar a aj to čo zišlo, zničil 28. 5. mráz, zemiaky a fazuľu bolo treba sadiť znova), úrovňou kultivácie pôdy a ošetrovania kultúr (napr. v r. 1933 a 1934 čo bolo zelené nad zemou ničili húsenice a podzemné časti nevidané množstvo lariev chrústa a rôzne pandravy). Zdrojom obživy a príjmov bolo ovocinárstvo. Keďže pálenica nevyhovovala požadovaným technickým podmienkam a na jej prestavbu nebolo peňazí, bola v 30. rokoch mimo prevádzky. Rozšírenejší bol aj chov domácich zvierat, najmä kráv a ošípaných – aspoň po jednom kuse chovali skôr jednotlivci, po jednom koňovi držali len dvaja – traja „gazdovia“ a v niektorých rodinách (napr. u Jána Klinčoka, Jána Rusku a Ondreja Makovníka – týchto mal v r. 1938 v evidencii aj notársky úrad) sa včeláril.

Poznámka redakcie: Podľa našich informácií je jeden z posledných včelárov na Králikoch Ondrej (Ondrik) Havrla od Havrov.

Životné nároky Králičanov nepodmieňovali vznik špecializovaných živností a remesiel v obci ako hlavného zdroja obživy. Ak nie

do najbližších miest, tak v prípade potreby chodili Králičania za krajčírmi, kováčmi, murármi, tesármi a pod. i naďalej predovšetkým do Podlavia. V r. 1921 vzniklo na Králikoch „potravné družstvo“ s 90 podielmi. „Potravné“ družstvo postavilo v r. 1925 vlastnú prevádzkovú budovu a r. 1930 postavilo k nej sálu pre kultúrne a iné spoločenské podujatia.

Ako vo väčšine slovenských dedín, aj na Králikoch boli jednotlivci, ktorí hľadali lepšiu existenciu mimo domova a vydali sa za prácou do zahraničia, Francúzska, Belgicka, do Kanady (napr. Ján Cimerman z Behanova), do Spojených štátov severoamerických, do Argentíny (napr. Chmelík-Pípa a Kapusta z Bánika). Z nich sa po vyše desaťročnom pohybe vo Francúzsku vrátil iba Jozef Valuška s rodinou.

Za dvadsať rokov trvania prvej republiky, pod vedením starostov a obecného zastupiteľstva, pričinením sa občanov a nimi vytvorených subjektov, zaznamenali Králiky významný rozvoj. Potvrdí to niekoľko informácií – faktov, pričom niektoré oblasti prevratných zmien (zmeny v mentalite, hodnotových systémov a pod.) sa ani číslami, ani slovami konkrétne vyjadriť nedali.

V pamätnej knihe obce Králiky sa spomínajú mená tridsiatichdvoch obyvateľov obce, ktorí si v r. 1900 - 1934 postavili nové domy. Z toho najviac po I. svetovej vojne. Výstavbou nových domov sa areál obce postupne zahusťoval. Pravda, veľa stavebníkov si peniaze požičalo a potom – najmä v časoch veľkej hospodárskej krízy – boli ťažkosti so splácaním úrokov a dlhov. To, že išlo o moderné murované stavby kryté škridľami a eternitom, svedčia štatistické zisťovania z druhej polovice storočia. Tieto rodinné domy

boli funkčné ešte aj v 80. – 90-tich rokoch. Indikátorom spoločenských pomerov je vývoj počtu obyvateľstva, prirodzený prírastok. Ak v dôsledku vojnových udalostí k r. 1921 klesol počet obyvateľov Králik v porovnaní s r. 1910 o 41 osôb, medzi rokmi 1921 – 1930 stúpol o dvanásť, ale v nasledujúcom desaťročí o päťdesiatdva, čo bol najväčší prírastok v dovtedajšom vývoji obce. V r. 1940 mali Králiky 435 obyvateľov.

Pre obec bolo dôležité prekonať spoločensko-hospodársku izolovanosť, odlahlosť, pretože komunikácia s Banskou Bystricou predstavovala možnosti rozšírenia životného zázemia Králik. To sa dalo zabezpečiť jedine trvale priechodným cestným spojom „vicinálkou“. Išlo o cestu s pevným povrchom, chránenú pred vodnou eróziou, sústavne udržiavanú a opravovanú. Obec bola zastúpená v okresnom výbore vicinálnych ciest starostom a ďalšími členmi obecného zastupiteľstva. Výbor rozdelil trasu cesty do starostlivosti jednotlivým zainteresovaným obciam, ktoré boli potom zodpovedné za jej zjazdnosť, o čo sa stará obecný cestár. Na oprave a údržbe cesty sa však podieľala celá obec, a to dodávaním stavebného materiálu (napr. r. 1935 Králiky mali navoziť 20 m³ štrku a 90 m³ piesku).

V r. 1932 sa pripravovala investičná úloha na výstavbu obecného vodovodu a na elektrifikáciu obce. Projekt na výstavbu vodovodu vypracovala firma G. Rumpel, a. s. Žilina. Na túto investičnú úlohu prispel štát 73 tis. Kč, čo však nestačilo a obec si musela peniaze požičať. Ručiteľom bol okresný úrad. Vodovod postavila firma Kunz z Hraníc na Morave. Z vodojemu na Stádle sa pitnou vodou mala zásobovať stredná a dolná časť obce, ktoré najviac trpeli nedostatkom vody. Výstavba sa ukončila v r. 1935 a stála 196 629 Kč. Obec sa dlhu za vodovod zbavila za Slovenskej republiky r. 1943 tak, že jej Ministerstvo vnútra dalo subvenciu 100 125 Kč. Elektrifikácia obce sa pre nedostatok finančných prostriedkov nezrealizovala. Ale svojpomocne postavili r. 1935 pálenicu.